

c) subsidiariteetti (1p)

d) pärjäämisen ideologia (1p)

e) empowerment (1p)

f) Lex Kallio (1p)

2.

a) Ohessa oleva kuva on alun perin Heikki Wariksen teoksesta *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle I*. Kerro, mitä se esittää? Mihin sosiaalipoliittisiin ongelmiin ja vitsauksiin kuva liittyy? (3p)

b) Selosta sairauden käsitelmä Tapani Purolan mukaan? (3p)

3.

Kuvaile perhemallien moninaistumista ja selosta jälkimoderni perhemalli? (6p)

(II) KYSYMYSTEN ARVOSTELU

Jokainen vastaus on arvosteltu kokonaisuutena. Arvostelussa on kiinnitetty huomiota myös esitystavan selkeyteen ja johdonmukaisuuteen. Hyvä vastaus keskittyy kysymyksen kannalta olennaisiin seikkoihin – vastauksen pituus ei korvaa puutteellisia tietoja. Virheet vastauksen keskeisissä asiatiedoissa ovat vaikuttaneet alentavasti arvosteluun. Alla oleviin arvosteluperiaatteisiin on merkitty kunkin vaadittavan asian jälkeen sulkuihin ko. asian käsittelystä saatava pistemäärä. Plussalla merkittyjen asioiden mainitsemisesta on saanut lisäksi neljännespisteen (kuitenkin siten, ettei yhden kysymyksen maksimipistemäärää ole voinut ylittää).

SIVUT, JOILTA VASTAUKSET LÖYTYVÄT:

1a) s. 12, 127

1b) s. 343

1c) s. 363

1d) s. 186

1e) s. 361, 368

1f) s. 47

2a) kuva s. 34; teksti s. 30-35

2b) s. 119-120

3) s. 176-179, 204-211

VASTAUSTEN PISTEYTYYS:

1 a: **Havin, loving, being**

Erik Allardtin hyvinvointia koskeva käsite-erottelu. (0,25p)

Erottelun mukaan hyvinvointi kattaa seuraavat kolme ulottuvuutta: elintason (having), ihmisten väliset sosiaaliset suhteet (loving) ja itsensä toteuttamisen (being). (0,25p per termi) Hyvinvointi on siis laaja käsite; sen tutkiminen ei rajoitu pelkästään aineelliseen elintasoon, vaan lukuun on otettava myös kaksi muuta ulottuvuutta. Tällöin hyvinvoinnin tutkimus tulee itse asiassa melko lähelle elämäntavan tutkimusta. (+)

1 b: **Köyhyysloukku**

Köyhyysloukulla (tai tuloloukulla) tarkoitetaan tilannetta, jossa bruttotulojen kasvu ei lisää käteeseen jääviä tuloja. (0,75p)

Kyseessä on yksi tärkeimmistä sosiaaliturvan kannustinongelmista, ja se liittyy ennen kaikkea tarveharkintaisiin etuuksiin ja tulosidonnaisiin maksuihin, jotka yhdessä verotuksen kanssa voivat johtaa tällaiseen lopputulokseen. (0,25p)

1c: **Subsidiariteetti**

Läheisyysperiaate. (0,25p)

Periaatteen mukaan apu ja tuki tulisi organisoida portaittain niin, ettei sellaista päätöksentekoa ja toimintaa siirrettäisi ylemmälle tasolle joka voidaan hoitaa alemmalla tasolla tai lähempänä tarvitsijoita. (0,75p)

Käsite on peräisin katolisesta sosiaalietiikasta mutta on nykyisin ajankohtainen lähinnä Euroopan Unionista käytävän keskustelun vuoksi. (+)

1d: **Pärjäämisen ideologia**

Matti Kortteisen elämäntavan tutkimuksen alaan kuuluvassa Lähiö-teoksessa (1982) lanseeraama käsite, (0,5p)

jonka mukaan tylyltä vaikuttava kaupunkiympäristö ja sosiaalisten suhteiden vähäisyys (verrattuna agraariseen elinympäristöön) on luonut ajatuksen selviytymisen pakosta, jota Kortteinen kutsuu juuri pärjäämisen ideologiaksi. (+)

Sen mukaan elämässä menestyminen on täysin ihmisestä itsestään kiinni. Muihin ei ole luottamista – pärjäämättömyydestään saa syyttää vain itseään. (0,5p)

1e: **Empowerment**

Sosiaalityön ammattitermi, joka tarkoittaa pyrkimystä vahvistaa ihmisten ja yhteisöjen omia voimavaroja. (1p)

Tarkemmin ottaen käsite viittaa keinoihin ja prosesseihin joiden avulla yksilöt ja ryhmät voivat auttaa itseään ja muita kontrolloimaan ehtojaan ja toteuttamaan tavoitteitaan. (1p; vaihtoehtoinen)

Oleennaista "empowermentissa" (ja sen mukaisessa sosiaalipolitiikassa) on, että ihmiset lähtevät itse liikkeelle, oppivat hallitsemaan omaa elämäänsä, "voimistuvat" ja tulevat oman elämänsä subjekteiksi. (+)

1 f: **Lex Kallio**

Toinen tärkeä kansalaissodan jälkeinen sosiaalinen reformi, (+)

vuonna 1922 säädetty tilattoman väestön asutustoimintalaki joka nimettiin silloisen maatalousministeri Kyösti Kallion mukaan. (0,75p)

Laki helpotti vuokratiljelijöiden asemaa paitsi oikeudellisesti niin myös taloudellisesti. (0,25p)

Laki edesauttoi vuokratiljelijöiden itsenäistymistä ja merkitsi heille sosiaalista nousua. (+)

2 a: Ohessa oleva kuva on alun perin Heikki Wariksen teoksesta *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkänsillan pohjoispuolelle I*. Kerro, mitä se esittää? Mihin sosiaalipoliittisiin ongelmiin ja vitsauksiin kuva liittyy?

Kuva esittää vuosisadan vaihteen tyyppillistä työläiskotia ja sen sisustusta Helsingin Kalliosta. Heikki Wariksen otsikossa mainittu väitöskirjatutkimus (1932) keskittyy kaupunkityöväestön elinoloihin ja on eräs tärkeimmistä varhaista teollistumisen kautta koskevista tutkimuksista (ja nykyisinkin kaupunkitutkimuksen klassikko). (0,5p)

Työväestön "asuntokysymys" (asuntojen ahtaus jne.) oli tullut esiin jo ennen varsinaista teollistumisen kautta, mutta Wariksen mukaan teollisuuskaupunkien työväen asumisen ankeudessa ei ollut kyse mistään satunnaisista epäkohdista tai joidenkin yksittäisten huononniesten asunto-ongelmista, vaan "teollistuvan yhteiskunnan, kaupungistuvien olojen sosiologisesti lainmukaisesta ilmauksesta". Suomessa teollistuminen ei koskaan johtanut samanlaisiin sosiaalisiin katastrofeihin kuin joissain muissa Euroopan slummituvissa suurkaupungeissa, mutta Suomeenkin syntyi silti uudenlaisia puhdaspiirteisiä työväen kaupunginosia, yksi Helsingin Kallioon. (0,5p)

Wariksen mukaan neljä viidestä Kallion asukkaasta eli yhden hengen asunnossa (vrt. kuva). Keskimääräinen asumistiheys ylitti vuonna 1900 neljä henkeä huonetta kohti, mutta monesti niissä asui jopa 7-8 henkeä. Huoneessa ei ollut tavallisesti vessaa, ei vesijohtoa eikä viemäriä – ei myöskään erillistä keittiötä (vrt. kuva). Keittolevynä ja samanaikaisesti lämmönlähteenä toimi kakluunin "kolmijalka", mutta ongelmana oli se, että jos huone piti lämpimän, tapahtui se ilmanvaihdon kustannuksella. Niin vaatimattomat kuin kaupunkiin muuttaneen työväen asunto-olot olivatkin, eivät ne kuitenkaan käytännössä eronneet niistä maaseudun asunto-oloista, joista työväestö oli kaupunkiin muuttanut, tosin "tinkimisen varaa ei niissä juuri ollutkaan" (Waris). (1p)

Kaupunkityöväestön huonot elinolot heijastuivat myös terveyteen; erilaiset taudit ja jopa nälkä olivat köyhän kansan vitsauksia. Yhtenä sairauksien aiheuttajana oli juuri asuntokurjuus. Esimerkiksi 1870-luvun lavantautiepidemiaa koskevan tutkimuksen mukaan tartuntoja oli eniten juuri niillä alueilla missä asumistiheys oli suurinta. Kenties tärkein köyhää kansaa koetellut vitsaus oli kuitenkin keuhkotauti eli tuberkuloosi. Tuberkuloosin vastainen järjestelmällinen taistelu aloitettiin vasta 1900-luvun ensi vuosikymmeninä, joten sitä ennen sen yleisyyteen vaikuttivat muut kuin lääkinnälliset toimenpiteet. Kaupungeissa keuhkotautikuolleisuus kääntyi laskuun 1860-luvulta alkaen, joka johtui juuri hygienian ja elintason (ja -olojen) edistyksestä. Yleisen terveystason vähittäistä paranemista osoittavat myös mm. keski-ikä ja imeväiskuolleisuutta koskevat luvut. Esimerkiksi kun keski-ikä oli vuonna 1870 noin 40, oli se vuonna 1920 jo noin 50. Tämä kehityskulku tapahtui yhtä jalkaa elin- ja asuinolojen paranemisen kanssa. (1p)

2 b: Selosta sairauden käsitelmä Tapani Purolan mukaan?

Terveyden eriarvoisuutta tutkittaessa huomionarvoista on se, että erilaiset (terveyden) osoittimet ja mittarit antavat tilanteesta ja sen muutoksista erilaisia kuvia. Osoittimen valinta puolestaan liittyy siihen, mistä näkökulmasta terveyttä ja sairautta tarkastellaan. Tapani Purolan sairauden käsitelmä koskee näitä erilaisia näkökulmia sairauteen ja niiden välisiä yhteyksiä. (0,5p)

Purola erottaa kolme sairauden ulottuvuutta. Usein terveys ymmärretään biologisena käsitteenä, lääketieteellisesti määritellyn taudin vastakohtana. Se voidaan käsittää kuitenkin myös sosiaalisena ilmiönä, työnteon ja muun toiminnan mahdollistamana voimavarana. Sairaus merkitsee tällöin toimintakyvyttömyyttä, tilannetta jossa ihminen ei suoriudu normaaleista tehtävistä. Kolmas näkökulma on kokemuksellinen, tällöin terveys on koetun sairauden vastakohta. Näkökulmat siis ovat: tauti (lääketieteellinen, biologinen), toimintakyvyttömyys (sosiaalinen, yhteiskunnallinen), koettu sairaus (kulttuurinen). (1,5p; siis 0,5p per ulottuvuus)

Yleisenä havaintona näkökulman valintaan liittyen voidaan todeta, että kuva väestön terveydentilan kehityksestä on edullisin liikuttaessa sairastavuuden lääketieteellisellä ulottuvuudella ja hieman vähemmän edullisempi silloin, kun mitataan koettua sairautta ja sairautta sosiaalisena tilana. (0,25p)

Purolan mallin ideana on se, että erotetut kolme sairauden ulottuvuutta ovat yhteydessä toisiinsa. (0,25p)

Elinten ja aistimien rakenteellisesta tai toiminnallisesta häiriöstä aiheutuu tauti, joka synnyttää sairauden kokemuksen ja johtaa toiminnan häiriintymiseen, esimerkiksi työkyvyttömyyteen. Toiminnan häiriytymisen aiheuttama sosiaalinen haitta ja koettuun sairauteen liittyvät epämiellyttävät tuntemukset eivät kuitenkaan riipu vain taudin ominaispiirteistä, vaan myös sosiaalisen elämän asettamista vaatimuksista ja kulttuurisesti määräytyneistä terveyttä ja sairautta koskevista käsityksistä. Esimerkiksi työkyvyttömyys määräytyy lääketieteellisesti arvioidun sairauden ja työn vaatimusten suhteena. (0,5p)

Malli siten muistuttaa myös siitä, että ihminen on yhtä aikaa paitsi luonnonolento myös kulttuuriolento sekä erilaisten rooli- ja tehtäväodotusten sitoma sosiaalinen olento, jolla on paikkansa yhteiskunnan rakenteessa. (+)

Oikein piirretty kuvio (+)

3. Kuvaile perhemallien moninaistumista ja selosta jälkimoderni perhemalli?

Perhemallien moninaistumisesta (yht. 3p)

Sijoittaminen historialliseen yms. kontekstiin (yht. 1p):

* kaupungistuminen, suuri muutto ja elämäntavan ”toinen murros”, ts. näiden kehityskulkujen yhteydessä suomalainen perhe käynyt läpi huomattavia muutoksia toisen maailmansodan jälkeen. Kyse yleisestä modernisaatiokehityksestä (0,5p)

* palkkatyöläistyminen ja naisten lisääntynyt työssäkäynti (0,5p)

* naisten palkkatyö vs. kotiäitiys –ambivalenssi (+)

Perhe-elämän rakenteelliset muutokset (yht. 1,5p):

* puhe perheen ”kriisistä”, jonka indikaattoreina on pidetty mm. seuraavia tekijöitä: (+)

* perheväestön osuuden pieneneminen; avioliittoisuuden kääntyminen laskuun; avoliittojen yleistymisen (0,25p)

* avioerojen yleistymisen (0,25p)

* yksinhuoltajaperheiden määrän kasvu (0,25p)

* uusperheiden yleistymisen (0,25p)

* lapsiluvun/syntyvyyden väheneminen, mutta toisaalta polarisoituminen aivan viimeisenä kehityksenä: täydellinen lapsettomuus vs. kolmen lapsen muodikas perhe (0,5p)

* kaikkiaan suomalaiset perheet erilaistuneet; vain neljäsosa perheistä 2-3 -lapsisia ydinperheitä (+)

Seurauksena muutoksista perheen määritelmän tuleminen ongelmalliseksi. Liittyy siihen, että perhettä koskevat moraaliset normit ja käsitykset moninaistuneet. Tällöin perheen käsittekin voidaan määritellä entistä joustavammin ja löysemmin, ja niinpä perheenä on alettu pitää sellaisiakin yhteiselämän muotoja, joille ei tätä merkitystä ole aikaisemmin annettu. Koska kaikki eivät näitä vanhoista poikkeavia käsityksiä omaksu samalla vauhdilla, on yksimielisyys perheen määritelmistä entistä vähäisempää. Uusien näkemysten rinnalla on myös konservatiivisia näkemyksiä. Kyse siis siitä, pidetäänkö esim. yksinhuoltajaperheitä, samaa sukupuolta olevia pariskuntia, yms., ”oikeina” perheinä. Määrittelyvaikeudet näkyvät jopa sanakirjatasolla, mutta myös erilaisilla hallinnonaloilla, ministeriöissä, jne., on omat määritelmänsä ja käytäntönsä, mikä aiheuttaa ongelmia. (0,5p)

Jallinojan erottelu familistisen ja individualistisen perhemallin välillä; edellisessä korostetaan perhekokonaisuuden arvoa, jälkimmäisessä yksilön oikeuksia jolloin perheen koossapysyminen ei ole itseisarvo; tämän erottelun valossa suomalainen perhe on kehittynyt individualistiseen suuntaan (+)

Kuvattu muutos osoittaa perheen yksityistymisen lisääntymistä; yksilön valinnan mahdollisuudet lisääntyneet, mutta nähty myös vaaroja (perheen ”hajoaminen irrallisiksi yksilöiksi” jne.) (+)

Tilastoista, ts. siitä kuinka perhetilastot eivät anna totuudenmukaista kuvaa esimerkiksi suomalaisen perheen lapsiluvusta koska ne ovat poikkileikkausaineistoja. Lopullinen lapsiluku on suurempi kuin nämä tilastot antavat ymmärtää. (+)

Jälkmodernista perhemallista (yht. 3p)

Fronesin mukaan Pohjoismaissa kehittyi 80-luvulla uusi, ei välttämättä kaikkein yleisin, mutta kulttuurisesti ja poliittisesti hallitseva perhetyyppi. Sitä voidaan hänen mukaansa

kutsua elämänuraperheeksi. Molemmat vanhemmat (äiti ja isä) suhtautuvat työhönsä urana, jota suunnitellaan. Molemmat hyvin koulutettuja. Äitikin töissä oman uransa takia, ei vain ansaitakseen perheelleen hieman lisätuloja. Elämänuran suunnitteluun ja erilaisten päätösten oikeaan ajoittamiseen kuuluu myös lasten hankinta. Fronesisin mukaan avioerojen ja uusperheiden yleistymistä tärkeämpää on ydinperheen sisäinen muutos; ennen kaikkea sukupuoliroolien muutos ja se, että vallitsevaksi perhetyypiksi tullut kahden vanhemman uraperhe. Urakeskeisyys ei ole kuitenkaan syrjäyttänyt lapsia, vaan heistä on tullut kahden vanhemman suunniteltu projekti. Itse asiassa vanhempien lasten kanssa viettämä aktiivinen aika lisääntyi 80-luvulla. (1p)

Nykyisin vanhemmat eivät ehkä enää halua kasvattaa lapsiaan siten kuin heidät itse on kasvatettu. Vanhat perhe-elämää koskevat käsitykset eivät nykyisessä jälkimodernissa maailmassa enää toimi. Amerikkalaisen sosiologi Scanzonin mukaan perinteiselle perhemallille tunnusomaiset perheen pysyvyyden korostus, kiinteät sukupuoliroolit sekä vanhempien ja lasten väliset hierarkkiset suhteet eivät ole sopusoinnussa yhteiskunnan muutoksen kanssa. Syntyy ristiriitoja, jos toiminta muussa yhteiskunnassa perustuu tasa-arvoiselle osallistumiselle ja demokraattisille oikeuksille, mutta lasten sosialisatio tähtäisi vain vanhempien aikanaan omaksumien, jo vanhentuneiden normien sisäistämiseen. Muutoksia vastustavan morfostaattisen perheen vaihtoehdoksi Scanzoni tarjoaa perhemallia, joka sopii paremmin nopeasti muuttuvaan morfogeneettiseen yhteiskuntaan. Malli perustuu perheenjäsenten tasavertaisuuteen. Vanhempien ei tulisi pyrkiä välittämään lapsilleen samoina pysyviä, kiinteitä normeja ja rooliodotuksia, vaan yhteisestä neuvottelemisesta tulisi tulevaisuuden perhemallin ydin moraalinormi ja perusta. Neuvoteltavuuden periaatteesta seuraa se, että totuttujen tapojen sijasta valintaperusteena pidetään oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoisuutta. Sukupuoleen kiinnittynyttä työnjakoa ei (enää) ole, ja myös lapset saavat tulla mukaan heitä koskeviin päätöksiin. Tähän perhemalliin sopii myös se, että lapsia ei nykyisin enää sosiaalisteta yhtä tiukasti sukupuolen mukaisesti työrooleihin kuin aikaisemmin (vrt. esim. lelujen kehitys). (1p)

Scanzonin hahmotteleman tulevaisuuden perhemalliin ei kuulu myöskään ehdoton lojaalisuus puolisoa kohtaan, vaan kummankin puolison henkinen kasvu on aviosuhteen pysyvyyden ehto. Molempien on jatkuvasti kyettävä antamaan yhteiselämälle niin arvokkaita panoksia, että jatkaminen kannattaa. Avioeroa ei toisaalta enää tarvitse nähdä henkilökohtaisena katastrofina, vaan raskaudestaan huolimatta ero voi olla uuden elämänvaiheen alku ja uusien mahdollisuuksien (vrt. second chance) avautumista. Näkemys on vastaava kuin se, mitä Anthony Giddens on pyrkinyt kuvaamaan puhtaan suhteen käsitteellä, joka tarkoittaa sitä, että suhteeseen antaudutaan (vain) sen itsensä tähden. Tällainen suhde jatkuu niin kauan kuin se tuottaa riittävästi tyydytystä kummallekin osapuolelle; suhteen ulkopuoliset tekijät eivät entisessä määrin vaikuta sen pysyvyyteen tai purkautumiseen. (1p)

Dencik: Uudenlaiset olot muovaavat nykyisistä lapsista aivan uudenlaisia aikuisia, eivät välttämättä muistuta lainkaan vanhempiaan... (+)

Jälkimodernin termin selityksestä (+)

Aihepiirin keskustelun aikalaisdiagnostisesta luonteesta (+)